

ОРГАНІЗАЦІЯ І ЗМІСТ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ

Ніколайчук Наталія Михайлівна
м.Тернопіль

Обґрунтовано доцільність здійснення спеціальної підготовки, що характеризується спрямованістю на формування професійної мотивації у майбутніх учителів математики. Проаналізовано зміст та методику проведення комплексу тренінгових занять, що сприяють формуванню професійної мотивації у майбутніх учителів математики.

Ключові слова: майбутній учитель, професійна мотивація, формування, тренінг.

Основи професіоналізму особистості обумовлюються суспільством, яке прагне висококваліфікованих спеціалістів. З цієї метою здійснюється безперервне навчання фахівців у різних формах професійної освіти. Таким чином, забезпечується можливість набуття професії, відповідно до загальноприйнятих правил та установлених вимог професійної діяльності [4].

Професійна освіта будь-якого рівня, що отримується у ВНЗ, обмежена у часі й здатна забезпечити майбутнім фахівцям лише базову організацію досвіду реалізації отриманих знань з обраної професії, напряму підготовки, галузі знань. У майбутньому кожна особистість має можливість професійно зростати відповідно до своїх потреб і можливостей.

Тому ступінь вимог до знань під час отримання професійної освіти має, з одного боку, бути посильним для студентів, а з іншої – враховувати необхідність набуття ними передусім такої бази знань, яка здатна збагачуватися й розширюватися у процесі неперервної професійної освіти, розвивати здатність і потребу у її постійному оновленні, та прагненні до нового.

Мотиви, потреби, цілі, ціннісні установки визначають рівень зацікавленості людини у набутті професійних компетенцій, а також мотивацію досягнення, ресурс успіху, прагнення до якісної роботи, здатність до самомотивування, впевненість у собі, оптимізм [1, с.77].

Педагогічні ВНЗ покликані створювати умови для саморозкриття, самореалізації особистості та формування професійної мотивації у майбутніх учителів, зокрема й учителів математики. При цьому необхідно вирішувати завдання формування професійної мотивації як професійно-значущої якості. Аналіз педагогічного досвіду засвідчує, що цьому не приділяється належна увага. Тому постає питання щодо цілеспрямованого формування професійної мотивації у майбутніх педагогів.

Метою статті є обґрунтування змісту дослідно-експериментальної роботи з формування професійної мотивації у майбутніх учителів математики в процесі підготовки до професійної діяльності.

Формування професійної мотивації майбутніх учителів математики – не стихійний процес, а процес, який можна і потрібно організувати таким чином, щоб сама особистість була активним учасником, суб'єктом саморозвитку.

З метою формування професійної мотивації у майбутніх учителів математики було організовано і проведено формувальний експеримент. Результати першого етапу формувального експерименту спонукали до необхідності розробки тренінгової програми, що складається із комплексу занять щодо формування професійної мотивації у майбутніх учителів математики.

Виникнення нових ознак та властивостей професійної складової «Я-концепції» в умовах тренінгу відбувається під впливом

низки факторів [2, с.143]:

- зростання мотивації до самопізнання у результаті дії групових норм, які акцентують інтроспекцію;
- усвідомлення власних потреб, можливостей, професійних інтересів та цінностей;
- створення позитивних образів і перспектив особистісного і професійного майбутнього;
- постановка цілей для підтримки та розвитку образу – «Я»;
- надання індивідууму максимального зворотного зв'язку в його особистісних проявах, професійній поведінці.

Під час розробки тренінгових занять з формування професійної мотивації майбутніх учителів математики нами було використано матеріали Н. Баранової, В.Климчука, Н.Морєвої, О.Прутченкова, В.Сластьоніна, О.Сидоренко, О.Шевченко, В.Явіна.

У процесі експериментальної роботи ми з'ясували, що професійну мотивацію майбутніх фахівців необхідно формувати, розвивати, та підтримувати, моделюючи ті чи інші сторони майбутньої професійної діяльності.

За змістом тренінг професійної мотивації можна умовно розділити на два блоки, що логічно пов'язані один з одним. Перший блок надає студентам можливість всебічного вивчення своєї особистості, знайомить із способами саморозвитку, постановкою віддалених і близьких цілей. Другий блок являє собою тренінг мотиваційно-ціннісного ставлення до педагогічної діяльності, мета якого – зрозуміти особистість учителя математики, усвідомити значення вибраної для себе педагогічної діяльності.

Досягнення мети тренінгу забезпечується вирішенням таких завдань:

- активізація професійної мотивації, подолання негативних уявлень і стереотипів, пов'язаних із негативним ставленням до педагогічної діяльності;
- формування у майбутніх учителів образу професії, позитивного ставлення до педагогічної діяльності, стимулювання пізнавального професійного інтересу;
- визначення професійних цілей, розвиток уявлень про образ-«Я» як про суб'єкт освітнього процесу;
- корекція, формування і розвиток установок, необхідних для успішної професійної підготовки;
- розвиток навичок особистісної та педагогічної рефлексії.

Формування професійної мотивації майбутнього учителя у системі професійної підготовки в умовах ВНЗ з використанням соціально-психологічного тренінгу реалізовується як планомірно здійснювана програма, що побудована на застосуванні методів активного навчання для формування, розвитку та підтримання професійної мотивації майбутнього учителя математики, яка забезпечує його успішність у майбутній професійній діяльності.

Особливість соціально-психологічного тренінгу формування професійної мотивації полягала у наступному:

- отримуються додаткові знання з психолого-педагогічних дисциплін;
- акцентується увага на особливості цієї якості у роботі учителя математики;
- уміння та навички тренуються більш динамічно і багато у чому ґрунтуються на самостійній роботі студентів;
- поєднується кілька напрямків тренінгів, що дозволяє відпра-

цювати більше навичок і вирішити більше проблем.

Тренінг професійної мотивації інтегрує всі можливі засоби, форми та методи навчання у різних видах діяльності.

Організація і проведення тренінгу передбачає дотримання умов роботи у групі. Група повинна бути психологічно безпечною для всіх учасників, задовольняти актуальні потреби її членів у спілкуванні, розвитку та визнанні.

Цікавими, щодо нашого дослідницького задуму, є напрацювання М. Макшанова. Описані автором принципи містять основні положення і правила реалізації тренінгу як методу: принцип реалістичності, принцип активності, принцип щирості, принцип «тут і тепер», принцип довіри, принцип дослідної (творчої) позиції, принцип об'єктивації (усвідомлення) поведінки, принцип конфіденційності, принцип «не нашкодь» [3, с.102].

Тренінг професійної мотивації спрямований на усвідомлення майбутніми учителями професійно значимих якостей; свого місця у професійній сфері, професійних знань, цілей власної діяльності, що призводить до розширення мотиваційної складової, ставлення особистості до майбутньої професійної діяльності та створює оптимальні педагогічні умови для формування професійної мотивації в умовах професійної підготовки.

Програма тренінгу професійної мотивації спрямована на забезпечення студентів засобами самопізнання; конкретизацію уявлень про місце професійної мотивації в роботі учителя, розвиток навичок і вмінь упевненої поведінки, подолання труднощів і міжособистісному спілкуванні, навчання та професійній діяльності; формування мотивації на самореалізацію у професії та інше. Основні розділи програми та їх мета відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

Зміст соціально-педагогічного тренінгу професійної мотивації майбутніх учителів

№ п/п	Тема	Мета
1	Вступне заняття	Забезпечити адаптацію учасників до нового для них середовища тренінгу; знайомство учасників групи, створення атмосфери довіри та саморозкриття
2	Джерела активності	Забезпечити усвідомлення особистістю своїх потреб та ідеалів, удосконалити навички групової роботи
3	Хочу знати, хочу зробити	Забезпечити усвідомлення учасниками своїх інтересів та схильностей
4	Відстежування мотивів і цінностей	Розвинути внутрішню мотивацію, актуалізувати потребу у саморозвитку
5	Формувальний вплив	Забезпечити досягнення стійкого підвищення рівня мотивації досягнення успіху і зниження рівня мотивації уникнення невдачі в учасників тренінгу
6	Я вибрав професію педагога	Виявити рівень мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до педагогічної діяльності
7	Головне бути, а не видаватися	Актуалізувати у свідомості студентів свій образ учителя
8	Між ідеальним і реальним	Визначити особливості уявлень про ідеального та реального учителя
9	Реальність майбутнього	Актуалізувати уявлення студентів про сутність освітнього середовища
10	Завершальне заняття	Забезпечити рефлексію спільної роботи, осмислити результати особистої роботи під час тренінгу, обговорити перспективи перенесення того, чого навчилися учасники у групі, у повсякденне життя

Кожне заняття тренінгу складається з трьох основних частин: «Вступний блок», «Основний блок» та «Заключний блок».

Один із етапів заняття тренінгу – рефлексія (обговорення підсумків заняття). Даний етап був спрямований на розвиток рефлексивних навичок протягом всього заняття: розширення знань про себе та інших людей, розвиток рефлексивних навичок, впевненості в собі, розвиток критичного мислення. В результаті чого студенти розвивають свою психологічну культуру, позитивне самоставлення, набувають здатність до рефлексії та саморозуміння, вчать відстоювати свою думку та аргументувати її.

Рефлексія заняття передбачає ретроспективну оцінку заняття в двох аспектах – емоційному (сподобалося – не сподобалося, було добре – було погано і чому) і змістовому (чому це важливо, навіщо ми це робили). Рефлексія минулого заняття передбачає пригадування учасниками чим вони займалися в останній раз, що особливо запам'яталося, навіщо вони це робили. Тренер пропонує пригадати з ким вони обговорювали вправи після зустрічі, пояснює, як це могло допомогти їм у навчанні або спілкуванні поза заняттями.

Кожного разу ми відбирали і ставили рефлексивне завдання перед учасниками у відповідності із загальними цілями тренінгу або конкретного заняття.

Заняття розроблені таким чином, що допомагають поступово виявити і усвідомити свої потреби, установки, ідеали, інтереси, пов'язати їх з потребами суспільства; вивчити свої індивідуальні особливості, співвіднести їх з вимогами професії до людини, усвідомити труднощі, які стоять на шляху до досягнення мети, розвинути здібності до цілепокладання і моделювання свого життя.

Зокрема, на першому вступному занятті учасники тренінгу знайомляться з правилами поведінки у групі, висловлюють очіку-

вання з приводу участі у програмі. Цьому сприяє вступне слово тренера, обговорення основних правил поведінки у групі. Завершується заняття релаксаційною вправою.

Доцільно перед початком роботи у групі обговорити особливості тренінгової форми навчання та її освітньої ефективності.

Заняття у формі тренінгу передбачають дотримання правил взаємодії між учасниками групи. Наприклад, «Правила поведінки у групі» передбачають наступні позиції:

Я кажу «я», а не «ми» або «всі».

Я не використовую загальні фрази.

Я кажу про те, що заважає мені брати участь у роботі групи.

Я не кажу про інших у третій особі, а звертаюся безпосередньо до них.

Я уникаю закулісних розмов.

Я завжди можу сказати «ні».

Все, що я тут кажу і чую, не виноситься за межі групи.

Я намагаюся дотримуватися принципу «тут і тепер».

З цією метою доцільно використати «Ключі» (за К.Фопелем), а також вправи «Девіз», «Іграшка», «Відгадай, хто це».

На наступному етапі відбувається перехід до основної частини вступного заняття – аналіз власного життя, виявлення особистісних особливостей кожного учасника, над якими йому доведеться працювати разом з групою. Цьому сприяють вправи «Ім'я як аббревіатура», «Девіз», «Мої очікування», «Іграшка», «Інтерв'ю», «Хто кого нагадує».

Завершується робота релаксаційною вправою «Телефон довіри» та отриманням домашнього завдання: представити різні варіанти правил, які були затверджені як основні.

Розвиток мотивації досягнення суттєво змінює ставлення студентів щодо використання свого вільного часу, вироблення і

перспективного планування професійних намірів та глобальних життєвих цілей.

Так, на п'ятому занятті «Формувальний вплив» ставилась мета – забезпечити досягнення стійкого підвищення рівня мотивації досягнення успіху і зниження рівня мотивації уникнення невдачі в учасників тренінгу.

Заняття включає коротку розповідь про дві категорії людей: з високою і низькою мотивацією досягнення, про тих, хто буває щасливий і про тих, хто не буває щасливий ніколи.

Реалізація окреслених завдань відбувалась за допомогою вправ «Тут і зараз», «Профконсультація». Під час виконання вправи «Алгоритм картини майбутнього» учасники створюють стратегічний план життя на найближчі п'ять років і мотивуючий девіз на найближчі два місяці.

Для набуття учасниками досвіду мислення, поведінки та емо-

ційного реагування, що відповідає мотиву досягнення, учасники склали проєктивні оповідання з яскраво вираженою темою досягнення (учасникам пропонувався список категорій мотивації досягнення, які необхідно використати в оповіданні).

Завершувалося заняття складанням пам'яток-рекомендацій щодо розвитку мотивації досягнення. Означена вправа базується на тому, що для досягнення певних змін, перш за все, особистість має чітко знати, чого хоче.

Майбутній учитель математики в процесі підготовки до професійної діяльності повинен розвивати у собі креативні якості, які дають змогу знаходити нестандартні підходи до розробки нових методів та прийомів, реалізації на заняттях ідей передового педагогічного досвіду. Саме мотивація спричиняє цілеспрямовану активність, що визначає вибір засобів і прийомів, їхній порядок для досягнення цілей.

Література та джерела

1. Безюлёва Г.В. Психолого–педагогическое сопровождение профессиональной адаптации учащихся и студентов: монография / Г. В. Безюлёва. – М.: НОУ ВПО Московский психолого–социальный институт, 2008. – 320 с.
2. Личность и профессия: психологическая поддержка и сопровождение: Учеб. Пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / [Л.М.Митина, Ю.А.Кореляков, Г.В.Шавырина и др.]; под ред. Л.М.Митиной. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 336 с.
3. Макшанов С.И. Психология тренинга: Теория. Методология. Практика: монография / С.И.Макшанов. – СПб.: Образование, 1997. – 238 с.
4. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К.Маркова. – М.: Знание, 1996. – 308 с.

Обоснована целесообразность осуществления специальной подготовки, что характеризуется направленностью на формирование профессиональной мотивации у будущих учителей математики. Осуществлен анализ содержания и методики проведения комплекса тренинговых занятий, которые способствуют формированию профессиональной мотивации у будущих учителей математики.

Ключевые слова: будущий учитель, профессиональная мотивация, формирование, тренинг.

The necessity of realization of the special preparation, which is characterized by the orientation on the formation of professional motivation for future teachers of mathematics, has been grounded in the article. The analysis of content and procedure of execution of complex of training sessions, which contribute to the formation of professional motivation for future teachers of mathematics, is carried out.

Keywords: future teachers, professional motivation, formation, training.